

ปล้นผลิตผล! ปฏิบัติการจี้ยึดเสบียงอาหารโลก

Stolen harvest: the hijacking of the global food supply

มานพ คำทิพย์

นักวิจัยอิสระ

nop_su64@hotmail.com

ชื่อหนังสือ: ปล้นผลิตผล! ปฏิบัติการจี้ยึดเสบียงอาหารโลก
Stolen harvest: the hijacking of the
global food supply

ผู้แต่ง: วันทนา ศิวะ (Vandana Shiva)

ผู้แปล: ไพโรจน์ ภูมิประดิษฐ์

สำนักพิมพ์: สวนเงินมีมา

ปีที่พิมพ์: 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

ISBN: 978-974-31-9155-8

“อาหาร” นับเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่เคียงคู่กับมนุษยชาติตั้งแต่ยุคบรรพกาลตราบจนปัจจุบัน หากไม่มีอาหารก็ไม่มีมนุษย์ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคประวัติศาสตร์ ยุคสมัยใหม่ ลุ่ลงมาถึงยุคหลังสมัยใหม่ มนุษย์ใช้พืชพันธุ์ในฐานะอาหารที่บริโภค ก็มีวิวัฒนาการเฉกเช่นเดียวกับสิ่งอื่นและพัฒนาการของอาหารมักเกิดจากน้ำมือของมนุษย์เป็นสำคัญ “การปฏิวัติเขียว” (The Green Revolution) ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 หรือเมื่อ 40 ปีก่อนนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการผลิตและบริโภคอาหารของมนุษย์มาจนถึงปัจจุบัน ระบอบทุนนิยมเร่งการผลิตอาหารให้ทันกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กลับละเลยผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงทางนิเวศอย่างไร้ความรับผิดชอบ เพียงเพราะต้องการบรรลุเป้าหมายการเติบโตเชิงเศรษฐกิจ และสิ่งนี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มของความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่เกิดขึ้นกับ “เกษตรกร” ตัวละครสำคัญในระบบการผลิตอาหาร

กล่าวกันว่า “เกษตรกรในโลกทุกๆ สี่คนจะต้องเป็นเกษตรกรชาวอินเดียเสียหนึ่งคน” เหตุผลนี้จึงน่าจะช่วยยืนยันและสนับสนุนเหตุผลที่อธิบายไว้ได้อย่างแจ่มชัดว่า เหตุใดปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวด้านการผลิตอาหารที่เกิดขึ้นในอินเดียจึงมีความสำคัญและควรค่าแก่การให้ความสนใจ นั่นเป็นเพราะถ้าเราเชื่อในแนวคิด “Butterfly effect” หรือ “เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว” แล้ว ก็ต้องสงสัยเลยว่าปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรกรรมของอินเดีย่อมจะส่งผลกระทบต่อเนื่องต่อระบบการผลิตอาหารของโลกได้เช่นกัน

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2001 และตีพิมพ์ครั้งที่สองในปี ค.ศ. 2008 ซึ่งนับเป็นประจักษ์พยานอย่างดีว่าเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ไม่ได้ล้าสมัยไปตามกาลเวลา หลายเรื่องราวที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ยังคงเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างมีรูปร่าง ปรากฏการณ์และขบวนการเคลื่อนไหวด้านความมั่นคงทางอาหารยังคงดำเนินต่อไป ชัยยังมีที่ท่าว่าจะเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ トラบเท่าที่จำนวนประชากรโลกยังคงเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างต่อเนื่อง และความต้องการอาหารยังสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว การได้อ่านหนังสือเล่มนี้จึงนับว่ามีความสมเหตุสมผลและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหนังสือเล่มนี้อาจทำให้ท่านต้องเคี้ยวอาหารช้าลง และเริ่มพินิจพิเคราะห์ถึงที่มาที่ไปของอาหารที่กำลังเคี้ยวอยู่ ก่อนที่จะปล่อยให้มันผ่านลงท้องไปอย่างไร้ความหมาย เพราะไม่แน่ว่าความเอร็ดอร่อยที่ได้สัมผัสอยู่นั้น อาจมาจากความขมขื่นและทุกข์ยากของเกษตรกรอีกนับล้านรายทีเดียว

เนื้อหาของหนังสือโดยสรุป

บทที่ 1 การจี้ตเสปียงอาหารโลก (The Hijacking of the Global Food Supply)

- **การจี้ตอาหารและการเกษตรโดยบริษัท** กล่าวถึงการเข้าครอบงำระบบเกษตรกรรมของบริษัทข้ามชาติ ผ่านการสนับสนุนของระบอบทุนนิยม การล่มสลายของเกษตรกรรายย่อยด้วยการแปลงสภาพให้เกษตรกรรายย่อยกลายเป็นผู้บริโภคนอกผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของบริษัทข้ามชาติ

- **ความมั่นคงด้านอาหารอยู่ที่เมล็ดพันธุ์** ชาวนาอินเดียได้พัฒนาพันธุ์ข้าวขึ้น 200,000 สายพันธุ์ ด้วยนวัตกรรมและการเพาะขยายพันธุ์ และมีการแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กันอย่างเสรีในหมู่เกษตรกร แต่การเกิดขึ้นของ “สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา” ภายใต้การดำเนินการขององค์การการค้าโลก (WTO) ได้เปิดช่องให้บริษัทข้ามชาติเข้ามาผูกขาดสิทธิในการจำหน่ายและควบคุมการพัฒนาเมล็ดพันธุ์ของเกษตรกร โดยการอ้างสิทธิในทรัพย์สิน

- **การค้า “เสรี” หรือ “บีบบังคับ”** ทุกวันนี้บริษัทเพียง 10 แห่งสามารถครอบครองส่วนแบ่งทางการตลาดของธุรกิจเมล็ดพันธุ์พืชได้ถึง 32 % นอกจากนี้การค้าัญพืชทั้งหมดของโลกอยู่ในกำมือบริษัทเพียง 5 รายเท่านั้น การควบคุมแบบผูกขาดการผลิตทางการเกษตรส่งผลให้อาหารส่งออกจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปไหลบ่าเข้าสู่ประเทศโลกที่สาม บริษัทข้ามชาติจึงมีอำนาจมากพอที่จะเข้าแทรกแซงรัฐบาลให้ออกกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้กับบริษัทของตนได้ เช่นการยอมให้บริษัทเอกชนสามารถถือครองที่ดินหลายร้อยเอเคอร์ได้

- **สร้างความหวือหวาด้วยการส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยว** มายาคติที่บอกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยวจะช่วยเพิ่มผลผลิตเพิ่มขึ้นนั้นแท้จริงแล้วกลับได้ผลตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรรมผสมผสานแบบดั้งเดิมกับเกษตรเชิงเดี่ยวแบบอุตสาหกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรแบบผสมผสานสามารถให้ผลผลิตอาหาร 100 หน่วย จากปัจจัยการผลิตเพียง 5 หน่วย ในขณะที่ระบบเกษตรแบบอุตสาหกรรมต้องใช้ปัจจัยการผลิตมากถึง 300 หน่วยจึงจะได้ผลผลิต 100 หน่วย

- **ประชาธิปไตยด้านอาหาร** อำนาจนิยมแบบเบ็ดเสร็จด้านอาหารกำลังถูกควบคุมโดยบริษัทเพียงไม่กี่แห่ง ผลจากสิ่งนี้ทำให้ผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงอาหารที่หลากหลาย ปลอดภัยและผลิตขึ้นอย่างสอดคล้องกับระบบนิเวศได้ ซึ่งหนทางที่จะยับยั้งปรากฏการณ์นี้ได้ก็คือ พลเมืองส่วนใหญ่ต้องรวมตัวกันเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยอาหารให้เกิดขึ้น

บทที่ 2 จักรวรรดินิยมถั่วเหลืองและการทำลายวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่น

(Soy Imperialism and the Destruction of Local Food)

- **ต้นผักกาดคือชีวิตของเรา** ผักกาดเป็นพืชไร่ชนิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวอินเดีย น้ำมันที่สกัดจากเมล็ดผักกาดมีคุณค่าทางอาหารสูง ไม่เพียงแต่ให้น้ำมันสำหรับทำอาหาร หากยังเป็นตัวยาสำคัญใช้ขนาดบำบัดกล้ามเนื้อและข้อ และยังใช้เป็นยาไถยุงได้อีกด้วย แต่ในปี 1998 รัฐบาลได้สั่งห้ามการทำน้ำมันเมล็ดผักกาดในท้องถิ่น โดยอ้างเรื่องความปลอดภัย ซึ่งเบื้องหลังที่แท้จริงของเหตุการณ์ก็คือการเปิดทางให้มีการนำเข้าน้ำมันถั่วเหลืองโดยเสรี

- **โรคท้องมานระบาด** ในเดือนสิงหาคม 1998 มีการเปิดเผยเหตุโศกนาฏกรรมในกรุงเดลี อันเนื่องมาจากน้ำมันผักกาดปนเปื้อนสารพิษ ซึ่งทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เรียกกันว่า “ท้องมาน” มีรายงานผู้เสียชีวิตกว่า 41 ราย ผลจากเหตุการณ์นี้ทำให้รัฐบาลสั่งห้ามการขายน้ำมันเมล็ดผักกาดในหลายรัฐของประเทศ และหันมานำเข้าน้ำมันถั่วเหลืองแทน มีผู้ตั้งข้อสงสัยว่าเหตุการณ์นี้อาจเกิดจากการสมคบกันของคนบางกลุ่มที่จะได้ประโยชน์หากน้ำมันถั่วเหลืองได้เข้าไปแทนที่น้ำมันผักกาดในวิถีชีวิตของชาวอินเดีย ซึ่งผู้ต้องสงสัยหมายเลขหนึ่งก็คงหนีไม่พ้น “บริษัทอาหารข้ามชาติ” เป็นแน่

- **บริษัทข้ามชาติได้ประโยชน์จากโศกนาฏกรรมครั้งนี้** “เกษตรกรอเมริกันต้องการตลาดส่งออกแห่งใหม่...อินเดียคือคำตอบที่ใหญ่ที่สุด” คำกล่าวนี้มาจาก Business Line ซึ่งเป็นสื่อสัญชาติอเมริกันเอง คำกล่าวนี้เป็นคำตอบหรือคำรับสารภาพสำหรับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี บริษัทข้ามชาติสัญชาติอเมริกันได้ประโยชน์จากโศกนาฏกรรมน้ำมันเมล็ดผักกาดไปอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะสหรัฐเป็นประเทศผู้ผลิตถั่วเหลืองเพื่อการส่งออกรายใหญ่ที่สุดของโลก แต่สหรัฐกลับไม่สามารถส่งออกผลผลิตเหล่านี้ไปขายในยุโรปได้ เพราะถั่วเหลืองเหล่านั้นเป็นถั่วเหลืองจีเอ็มโอสายพันธุ์ “ราวด์อัป รีดดี” อินเดียจึงกลายเป็นตลาดเป้าหมายที่สำคัญของสหรัฐไปโดยปริยาย

- **พ่อค้าถั่วเหลืองระดับโลก** สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ผลิตและส่งออกถั่วเหลืองรายใหญ่ที่สุดของโลก พื้นที่เพาะปลูกในสหรัฐ 26 % เป็นไร่ถั่วเหลือง ผลผลิตเกินครึ่งถูกส่งออกในรูปเมล็ดหรือน้ำมันถั่วเหลือง โดยการค้าถั่วเหลืองทั้งหมดของสหรัฐตกอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ค้าถั่วเพียง 6 รายเท่านั้น ซึ่งแน่นอนว่าบริษัทเหล่านี้มีอิทธิพลมากพอที่จะควบคุมราคาถั่วเหลืองให้เป็นไปตามต้องการได้

- ลิขสิทธิ์ถั่วเหลืองและการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ ไม่เฉพาะแต่ถั่วเหลืองเท่านั้นที่ถูกควบคุมโดยบริษัทข้ามชาติ การปลูกถั่วเหลืองก็กำลังถูกผูกขาดมากขึ้นโดยวิธีควบคุมเมล็ดพันธุ์ บริษัทอาหารยักษ์ใหญ่มองอย่างมอนซานโต้ได้กว้านซื้อธุรกิจเมล็ดพันธุ์จากบริษัทต่างๆ จนได้ครอบครองสิทธิ์บัตรถั่วเหลืองหลายสายพันธุ์ และในจำนวนนั้นมีหลายสายพันธุ์ที่เป็นจีเอ็มโอ

บทที่ 3 ผลผลิตที่ถูกขโมยจากท้องทะเล (The Stolen Harvest Under the Sea)

- **เต่ากับอวนลาก** นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 ชุมชนประมงพื้นบ้านได้เรียกร้องให้รัฐห้ามการใช้เรือยนต์ลากอวน เพื่อรักษาชีวิตสัตว์น้ำและอาชีพของพวกเขาวัว แต่นักสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกามีได้ตระหนักถึงจุดยืนอันเข้มแข็งของชาวประมงเหล่านี้ ขณะที่ประชามณักสิ่งแวดล้อมอเมริกันร่วมต่อสู้เรื่องการตายของเต่าต่อเนื่องจากอวนลาก แต่พวกเขาก็ได้เข้าร่วมกับนักสิ่งแวดล้อมอินเดียในข้อเรียกร้องห้ามใช้เรืออวนลาก และการขอให้ผู้บริโภคเลิกซื้อกุ้งที่ได้มาจากเรืออวนลาก

- **ความรุนแรงของ “การปฏิวัติสีน้ำเงิน”** วิกฤตสองเรื่องที่เป็นเหตุให้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำก็คือทรัพยากรทางทะเลหมดและประชากรในโลกที่สามขาดแคลนอาหาร ธนาคารโลกและนักลงทุนจึงพากันส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง เพื่อสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่กุ้งจากธรรมชาติมีน้อยลง ซึ่งการเลี้ยงกุ้งเลี้ยงปลาจากการจับจากธรรมชาติอย่างมาก อาหารปลาเป็นวัตถุดิบสำคัญที่เชื่อมโยงอุตสาหกรรมเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกับอุตสาหกรรมประมงเข้าด้วยกัน เพราะอาหารปลานั้นได้มาจากการประมงแบบทำลายล้างนั่นเอง

- **การสนับสนุนจากสาธารณะเพื่อกำไรส่วนบุคคล** การช่วยเหลือระหว่างประเทศเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพิ่มขึ้นในอัตราก้าวกระโดด ธนาคารโลกมีส่วนร่วมด้วยการให้เงินกู้แก่รัฐบาลในเอเชียและลาตินอเมริกาเพื่อพัฒนาบ่อเลี้ยง การลงทุนนี้เน้นที่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในรูปของถนนและระบบห้องเย็น เพื่อรองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมเลี้ยงกุ้งในทศวรรษ 1980

- **อาหารเลิศหรูในตะวันตกกับผู้ผลิตในโลกที่สาม** ในประเทศตะวันตกเองอย่างสหรัฐอเมริกาเองก็มีนากุ้งที่ให้ผลผลิตดีและทำกำไร แต่จำนวนนากุ้งกลับไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ทั้งนี้เป็นเพราะการทำนากุ้งแบบเข้มข้นนั้นทำลายสิ่งแวดล้อม วิธีการที่จะทำให้กุ้งบริโภคได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมก็คือผลึกหน้าทีเลี้ยงกุ้งไปยังประเทศโลกที่สาม ได้หวันเคยเป็นผู้เลี้ยงกุ้งรายใหญ่ที่สุดของโลกมานาน จนถึงปี 1998 อุตสาหกรรมเลี้ยงกุ้งก็พังทลายลงเมื่อเกิดโรคระบาดร้ายแรง ต่อมาจีนกับอินเดียก็ประสบเหตุทำนองเดียวกันอีก

- **การทำลายป่าชายเลน: แหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ** บ่อเลี้ยงเป็นสาเหตุหลักของการสูญเสียป่าชายเลนในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา พื้นที่ป่าชายเลนในหลายรัฐของอินเดียถูกทำลายหมดสิ้นเพื่อสนองนโยบายส่งเสริมการเลี้ยงกุ้ง การสูญเสียป่าชายเลนส่งผลโดยตรงต่อชุมชนประมงเล็กๆ ทั้งหลายทำให้จับปลาได้น้อยลง

- **มลภาวะในน่านน้ำชายฝั่ง** บ่อกุ้งต้องการอาหาร 4-6 ตันต่อเฮกตาร์ แต่อาหารเพียง 17% เท่านั้นที่ถูกแปรเป็นชีวมวลของกุ้ง ส่วนที่เหลือคือของเสียที่ปนเปื้อนยาฆ่าแมลงและสารปฏิชีวนะ ซึ่งจะถูกลูบทิ้งลงทะเลโดยตรงหรือไม่ก็ปล่อยสู่ป่าชายเลนหรือพื้นที่เกษตรที่อยู่ข้างเคียง

- **ทะเลทรายเค็มและภาวะขาดแคลนน้ำ** การเลี้ยงกุ้งต้องสูบน้ำทะเลเข้ามาใส่บ่อ เพราะกุ้งโดยส่วนใหญ่ต้องการความเค็ม 25-30 ส่วนต่อล้านส่วน ช่วง 120-150 วันที่กุ้งกำลังเจริญเติบโต จึงเป็นเวลาที่น้ำเค็มแทรกซึมเข้าสู่พื้นที่เกษตรข้างเคียงและลงสู่แหล่งน้ำใต้ดินได้ ซึ่งปัญหาน้ำเค็มทำให้ชุมชนชายฝั่งต้องเผชิญกับวิกฤตน้ำดื่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

- **การเลี้ยงกุ้งแบบยั่งยืน** ระบบการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบดั้งเดิมนั้นมักอยู่บนฐานของการเกษตรท้องถิ่นมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อย การเลี้ยงสัตว์น้ำแบบดั้งเดิมนี้ให้ผลกำไรเช่นเดียวกับระบบอุตสาหกรรมเข้มข้นในปัจจุบัน ด้วยระบบดั้งเดิมเหล่านี้ทำให้ครึ่งหนึ่งอินทรีย์เคยเป็นผู้ผลิตกุ้งรายใหญ่ของโลก

- **“การปฏิวัติสีน้ำเงิน” ครั้งที่สอง** การปล่อยปลาตัดต่อพันธุกรรมลงสู่แหล่งธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิวัติสีน้ำเงินครั้งที่สอง ได้ก่อให้เกิดความหายนะทั้งในทางสังคมและนิเวศ การมีปลาจีเอ็มโอเป็นสิ่งมหัศจรรย์ใหม่ของการประมงที่เร่งการปฏิวัติสีน้ำเงินเพียงมิติเดียว

บทที่ 4 วัวบ้ากับวัวศักดิ์สิทธิ์ (Mad Cows and Sacred Cows)

- **เศรษฐกิจปศุสัตว์แบบเข้มข้น** เศรษฐกิจปศุสัตว์แบบเข้มข้นในยุโรปต้องการที่ดินในประเทศอื่นที่กว้างกว่าทวีปยุโรป 7 เท่าสำหรับผลิตอาหารสัตว์ แต่ในระบบเกษตรแบบเกื้อกูลกันสัตว์จะกินสิ่งที่มนุษย์กินไม่ได้พวกมันจะกินต้นไม้อ้อยในทุ่งและริมรั้ว ส่วนอุตสาหกรรมปศุสัตว์แบบเข้มข้นธัญพืชที่มนุษย์บริโภคจะถูกแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ ซึ่งนั่นหมายความว่าแท้จริงแล้วอุตสาหกรรมปศุสัตว์แบบเข้มข้นไม่ได้ช่วยให้ลดพื้นที่เพาะปลูกลง แต่ความจริงนั้นกลับตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง

- **ทำลายพรหมแดน: ทำลายสัตว์กินพืชให้เป็นสัตว์กินเนื้อ** การระบาดของโรควัวบ้าในสหราชอาณาจักรเมื่อปี 1986 เกิดจากการนำซากสัตว์ที่เป็นโรคมานำให้วัวที่แข็งแรงกินเป็นอาหารเพราะความมั่งคั่งของทุนนิยมที่ไม่ต้องการทิ้งซากสัตว์ไปโดยเปล่าประโยชน์

- **โรควัวบ้าข้ามสายพันธุ์** เมื่อโรควัวบ้าเริ่มระบาด นักวิทยาศาสตร์เริ่มเตือนว่าหากโรคนี้แพร่ระบาดจากแกะมายังวัวได้ ก็มีความเป็นไปได้ที่จะแพร่ต่อจากวัวมาสู่คนได้เช่นกัน แต่รัฐบาลก็ยืนยันอย่างแข็งขันว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ในเดือนมกราคม 1996 มีรายงานว่าเด็ก 10 คน ที่ได้รับประทานเนื้อวัวที่ติดเชื้อวัวบ้าเกิดอาการผิดปกติทางสมอง โรงเรียนนันทน์แห่งจึงจัดหาอาหารให้แก่เด็ก หลายประเทศในยุโรปก็หยุดการนำเข้าเนื้อวัวจากสหราชอาณาจักร

- **การแบ่งแยกผิวแนวใหม่: เนื้อวัวปนเปื้อนสำหรับโลกฝ่ายใต้** ในปี 1991 หัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ของธนาคารโลกได้เสนอแนะว่า เนื่องจากคนในโลกที่สามมีฐานะยากจนและมีชีวิตราคาถูกกว่าคนในซีกโลกตะวันตก ดังนั้นการส่งออกวัตถุดิบไปทีนั้นจึงมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์

- การทำให้นักมังสวิรัตกลายเป็นคนกินเนื้อ ในขณะที่ประเทศตะวันตกกำลังส่งเสริมให้ประชาชนของตนบริโภคเนื้อสัตว์ลดลง การเปิดการค้าเสรีในอินเดียกำลังเปลี่ยนค่านิยมจากสังคัมมังสวิรัตให้กลายเป็นสังคัมบริโภคเนื้อ เพราะคนมักมองว่าเนื้อสัตว์คือแหล่งโปรตีนเพียงอย่างเดียว และการบริโภคเนื้อสัตว์มากขึ้นหมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- **สังหารวัวอินเดียเพื่อเป็นสินค้าส่งออก** “นโยบายใหม่ด้านปศุสัตว์” สนับสนุนให้มีการตั้งโรงฆ่าสัตว์เต็ม 100% ซึ่งส่งผลให้อินเดียอยู่ในสถานการณ์ที่ส่งออกเนื้อวัวมากกว่าจำนวนที่เลี้ยงทดแทน ผลกระทบที่ตามมาคือความหลากหลายของสายพันธุ์วัวกำลังลดลง ส่งผลโดยตรงต่อการทำลายเศรษฐกิจท้องถิ่นและวิถีการเลี้ยงชีพในชนบท

บทที่ 5 เมล็ดพันธุ์ที่ถูกโจรกรรม (The Stolen Harvest of Seed)

- **การปลูกพืชเชิงเดี่ยวและการผูกขาด** เกษตรแบบอุตสาหกรรมส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพราะต้องการรวมศูนย์ควบคุมในการผลิตและการจำหน่าย ดังนั้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวกับการผูกขาดโดยบริษัทจึงเสริมแรงซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันมี 3 กระบวนการที่ทำให้เกิดการผูกขาดเมล็ดพันธุ์ซึ่งเป็นจุดเริ่มของห่วงโซ่อาหาร นั่นคือการรวมศูนย์ทางเศรษฐกิจ สิทธิบัตรและทรัพย์สินทางปัญญา และพันธุวิศวกรรม

- **เมล็ดพืชเป็นหมัน: การควบคุมแบบเบ็ดเสร็จ** การผลิตเมล็ดพืชที่เป็นหมันโดยความร่วมมือของกระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา และบริษัทเดลต้า แอนด์ ไพนแลนด์ ซึ่งถูกจดสิทธิบัตรและถูกบังคับใช้กับ 78 ประเทศทั่วโลก ส่งผลกระทบในวงกว้างต่ออธิปไตยของเกษตรกรและความมั่นคงทางอาหารของคนจนกว่า 1 พันล้านคนในประเทศโลกที่สาม

- **การปล้นสะดมเมล็ดพันธุ์** เมล็ดพันธุ์และพืชผลได้รับการยกย่องว่าเป็นต้นกำเนิดใหม่ของชีวิตและเป็นเนื้อหาของความอุดมสมบูรณ์ ในเอเชียข้าวเป็นอาหารที่ให้ทั้งการบำรุงชีวิตและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เกษตรกรในอินเดียและปากีสถานได้พัฒนาคุณภาพสายพันธุ์ข้าวด้วยภูมิปัญญามาเป็นเวลายาวนาน แต่ทว่าระบบสิทธิบัตรได้คุกคามถึงขั้นปล้นชิงนวัตกรรมของชาวนาและทำให้เกิดการผูกขาดทางการค้าขึ้น

- **การขโมย “ทอง” ทางภาคเหนือของอินเดีย** เรียกข้าวสาลีว่า กะนัค แปลว่าทอง เศรษฐกิจข้าวสาลีของอินเดียตั้งอยู่บนฐานระบบขนาดย่อมและไม่รวมศูนย์ ทั้งในขั้นตอนการผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย เศรษฐกิจขนาดย่อมที่กระจายตัวอยู่บนฐานของผู้ผลิต ผู้แปรรูปและผู้ค้าปลีกจำนวนมากกลายเป็นอุปสรรคขัดขวางกำไรมหาศาลของธุรกิจเกษตรยักษ์ใหญ่พวกเขาจึงมุ่งความสนใจไปที่ข้าวสาลีเพื่อเปลี่ยนแปลงให้เป็นแหล่งกำไร เริ่มต้นด้วยการพยายามทำให้คนอินเดียระแวงระบบควบคุมคุณภาพของตน และหันมาเชื่อถือสินค้าที่มียี่ห้อแทน

- **WTO กับ การส่งเสริมโครงการทางชีวภาพ** การส่งเสริมโครงการทางชีวภาพได้รับการส่งเสริมโดยกฎหมายสหรัฐอเมริกา และข้อตกลงขององค์การการค้าโลก (WTO) ซึ่งเผยแพร่วิธีคิดแบบตะวันตกในเรื่อง “ทรัพย์สินทางปัญญา” ไปทั่วโลก

- **สิทธิบัตรและรัฐตำรวจ** สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและสิทธิบัตรได้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นๆ รวมทั้งภายในสังคมของมนุษย์เอง จากวัฒนธรรมด้านเมล็ดพันธุ์ที่มีการตอบแทนกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน ระบบวิถีดการที่ถือว่าต้นพืชและเมล็ดพันธุ์เป็นประดิษฐกรรมของบริษัท กำลังทำให้หน้าที่สูงสุดของเกษตรกร คือการเก็บรักษาและแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์กับเพื่อนบ้านกลายเป็นอาชญากรรม

บทที่ 6 พันธุวิศวกรรมและความมั่นคงทางอาหาร (Genetic Engineering and Food Security)

- **สร้างมายาภาพแห่งความยั่งยืน** ภาพลักษณ์ “สีเขียว” ของพีจีเอ็มโอ เป็นมายาคติที่พวกบริษัทสร้างขึ้น โดยอาศัยหลายวิธีการด้วยกัน ประการแรกสุดคือทำให้เห็นว่ามันเป็นเทคโนโลยี “สารสนเทศ” อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ประการที่สอง บริษัทเหล่านี้สร้างความเข้าใจที่ผิดว่าพืชที่ปลูกถ่ายยีนต้องการเคมีเกษตรที่น้อยลง ทั้งๆที่มีหลักฐานชี้ชัดว่าต้องใช้เคมีที่เป็นอันตรายมากขึ้น และประการที่สามเมื่อบริษัทพูดถึงประโยชน์ของพันธุวิศวกรรมนั้นมักเป็นการพูดโดยเปรียบเทียบกับเกษตรแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มิได้เทียบกับเกษตรขนาดเล็กที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ

- **มายาคติเรื่องผลผลิตและผลตอบแทนสูงขึ้น** การเพิ่มกำลังการผลิตอาหารถูกใช้เป็นข้ออ้างในการส่งเสริมพันธุวิศวกรรม แต่เมื่อพูดถึงผลกระทบต่อบางด้านต่อเกษตรกร ทางฝ่ายอุตสาหกรรมพันธุวิศวกรรมกลับบอกว่าพันธุวิศวกรรมมิได้นำไปสู่การเพิ่มกำลังผลิต

- **มายาคติเรื่องอาหารที่ปลอดภัย** มอนซานโตและบริษัทอื่นๆ มักย้ำอยู่เสมอว่าเมล็ดพืชและอาหารของพวกเขาผ่านการทดลองด้านความปลอดภัยแล้ว แต่ที่จริงแล้วก่อนเริ่มดำเนินการเชิงพาณิชย์ ทั้งพืชและอาหารจีเอ็มโอไม่เคยมีการทดสอบทางนิเวศและความปลอดภัยของอาหารเลย

- **มายาคติเรื่องความมั่นคงทางอาหาร** การปฏิวัติเขียวทำให้ความมั่นคงด้านอาหารลดลง โดยการทำลายความหลากหลายของธัญพืชที่มีคุณค่า และการขยายตัวของพืชอาหารหลัก ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าว ข้าวสาลี และข้าวโพด

- **การทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ** ในภาคเกษตรของอินเดียผู้หญิงใช้พืชถึง 150 ชนิด เป็นยา เป็นอาหาร หรือเป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ สำหรับคนยากจนความหลากหลายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการอยู่รอดของพวกเขา ดังนั้นยากำจัดวัชพืชและพีจีเอ็มโอที่ต้านทานยาฆ่า จึงเป็นตัวทำลายเศรษฐกิจของคนยากจน โดยเฉพาะผู้หญิง

- **ความเสี่ยงด้านมลภาวะทางพันธุกรรม** พีจีเอ็มโอเพิ่มการใช้สารเคมีและเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดมลภาวะทางพันธุกรรม การสร้างพืชที่ต้านทานยากำจัดวัชพืชก็เพื่อให้ได้เคมีภัณฑ์ชนิดนี้ขายได้มากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ได้สร้างความเสี่ยงที่วัชพืชธรรมชาติจะกลายเป็นวัชพืช “ไร้เทียมทาน” เพราะได้รับคุณสมบัติต้านทานยามาจากพีจีเอ็มโอสายพันธุ์ใกล้เคียง

- **การเมืองของความปลอดภัยทางชีวภาพ** ความปลอดภัยทางชีวภาพหรือการป้องกันอันตรายทางชีวภาพจากพันธุวิศวกรรม กำลังเป็นประเด็นทางสิ่งแวดล้อมและวิทยาศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในยุคสมัยของเรา เรื่องนี้เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการเมือง และมุมมองที่ขัดแย้งกันระหว่างสำนักคิดและวัฒนธรรมทางวิทยาศาสตร์ที่แตกต่างกัน

- **การเพาะสร้างความหลากหลาย** การเพาะปลูกแบบหลากหลายเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การเกษตร เพื่อให้ได้ผลผลิตและรายได้ที่สูงขึ้น แต่ธุรกิจการค้าที่รวมศูนย์จะไม่สนใจธุรกิจเหล่านี้ต้องการสิ่งที่เป็นแบบเดียวกันและพืชเชิงเดี่ยว แต่เกษตรกรรายย่อยกลับเห็นว่าความหลากหลายทำให้ได้ผลผลิตสูงและมีความยั่งยืน

- **พันธุวิศวกรรมกับความมั่นคงด้านอาหาร** ความหลากหลายและการให้ผลผลิตสูงเป็นสองเรื่องที่ไม่ไปด้วยกันหากนำผลผลิตที่หลากหลายมาคิดด้วย และนำต้นทุนปัจจัยภายนอกมารวมกับต้นทุนปัจจัยการผลิต ขณะที่กระบวนการเกษตรเชิงเดี่ยวมุ่งที่ผลผลิตเพียงอย่างเดียว และผลักดันทุนด้านเคมีและพลังงานออกไป เกษตรแบบอุตสาหกรรมที่ไร้ประสิทธิภาพและสิ้นเปลืองสูงจึงถูกมองว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพและให้ผลผลิตสูง มายาคติเรื่องผลผลิตเพิ่มขึ้น เป็นเหตุผลที่อ้างกันมากที่สุดในการใช้พืชจีเอ็มโอ แต่ความจริงแล้ว พันธุวิศวกรรมนำไปสู่ “การหวังด้านผลผลิต”

บทที่ 7 เอาประชาธิปไตยด้านอาหารคืนมา (Reclaiming Food Democracy)

- **ขบวนการเพื่อเกษตรกรอินทรีย์** ในวันนี้ชาวนาที่ยากจนที่สุดในอินเดียคือเกษตรกรในวิถียินทรีย์ เพราะไม่มีเงินซื้อสารเคมี แต่ทุกวันนี้เขามีพรรคพวกเพิ่มขึ้นจากขบวนการเกษตรกรอินทรีย์ นานาชาติที่มีจิตสำนึกหลักเลี่ยงสารเคมีและพันธุวิศวกรรม ในอินเดียเครือข่ายเกษตรกรอินทรีย์แห่งชาติได้จัดอบรมตามหมู่บ้านทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนเกษตรกรที่ต้องการเลิกใช้สารเคมี

- **ขบวนการต่อต้านพันธุวิศวกรรม** ในช่วงทศวรรษที่ 1990 มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการต่อต้านพันธุวิศวกรรมเกิดขึ้นในหลายประเทศ เช่นในปี 1998 ที่อังกฤษ ผู้หญิง 5 คน ลงไปนอนพิชจีเอ็มโอในแปลงทดลองของมอนซานโตทั้ง ในไอร์แลนด์แนวร่วมการเลิกเพื่อการปลดปล่อยโลก ยกขบวนไปนอนต้นซูการ์บีทสายพันธุ์ราวด์อัป รีดดี ที่ศูนย์วิจัยทีเกส ส่วนที่ฝรั่งเศส สมาพันธ์ชาวนาได้ทำลายเมล็ดพันธุ์จีเอ็มโอของโนวาร์ติส และต่อมาฝรั่งเศสก็ประกาศระงับการทดลองพิชจีเอ็มโอไว้เป็นเวลา 2 ปี

- **จงเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์** ความพยายามอีกรูปแบบหนึ่งของการทวงคืนประชาธิปไตยด้านอาหารก็คือการทวงคืนเมล็ดพันธุ์จากเงื้อมมือแห่งการทำลายล้างของพวกบริษัทข้ามชาติ

- **การรณรงค์ต่อต้านมอนซานโต** ผลจากความตื่นตัวทั่วประเทศในเรื่องพันธุกรรม และการเคลื่อนไหว “มอนซานโต จงออกไปจากอินเดีย” ในปี 1999 ทำให้ข่าวการทดลองด้านพันธุวิศวกรรมของมอนซานโตในอินเดียรั่วมาถึงหนังสือพิมพ์ เมื่อสถานที่ทดลองถูกเปิดเผยออกมา เกษตรกรก็พากันเข้าไปนอนและเผาพิชจีเอ็มโอ

- **สร้างพันธมิตร** ขบวนการระดับโลกเพื่อประชาธิปไตยด้านอาหารกำลังสร้างพันธมิตรที่มีฐานกว้างใหญ่ เพื่อฟื้นความหลากหลายทางชีวภาพและปัญญาสาธารณะ เป็นพื้นฐานของการทำให้ระบบอาหารเป็นประชาธิปไตย

บทวิจารณ์หนังสือ

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานการเขียนของ “วันทนา ศิวะ” สตรีซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วโลกในฐานะนักคิดและนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม มีบทบาทเป็นผู้นำคนหนึ่งแห่งเวทีนานาชาติคัดค้านโลกาภิวัตน์ (International Forum on Globalization) และเคยได้รับรางวัลโนเบลทางเลือกหรือสัมมาอาชีพะ (Right Livelihood Award) ในปี ค.ศ. 1993 ด้วยภูมิหลังของผู้เขียนที่น่าสนใจ ทำให้หนังสือเล่มนี้ควรค่าแก่การพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่ถูกเขียนขึ้นโดยนักปฏิบัติซึ่งทำกิจกรรมเคลื่อนไหวในด้านนี้มาเป็นเวลายาวนาน

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้พูดถึงความเปลี่ยนแปลงของระบบเกษตรกรรมในประเทศอินเดีย ภายใต้บรรยากาศของโลกาภิวัตน์ ซึ่งได้ส่งผลกระทบทางลบเป็นวงกว้างต่อเกษตรกรและผู้บริโภคชาวอินเดียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตามที่ผู้เขียนได้โปรยข้อความไว้ในปกหลังของหนังสือว่า “หนังสือเล่มนี้บอกเล่าเรื่องราวแห่งการทำลายล้างที่บริษัทข้ามชาติกระทำต่อระบบอาหารและการเกษตร รวมถึงการเคลื่อนไหวคัดค้านโดยขบวนการประชาชน”

มีประเด็นมากมายที่ถูกหยิบยกขึ้นมาตีแผ่ให้ผู้อ่านทราบถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับชีวิตของเกษตรกรนับร้อยล้านคนในอินเดีย เช่น การทำให้เกษตรกรกลายเป็นเกษตรกรพันธสัญญา การผูกขาดเมล็ดพันธุ์ของบริษัทข้ามชาติ การส่งเสริมพืชเชิงเดี่ยว การแพร่กระจายของพืชตัดต่อพันธุกรรม (GMOs) เป็นต้น

สาเหตุสำคัญที่ผู้วิจารณ์หยิบยกหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาวิจารณ์อาจเป็นเพราะแรงจูงใจ 2 ประการคือ อย่างแรกระบบเกษตรกรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างแนบแน่น การผลิตอาหารเพื่อเลี้ยงมนุษย์นั้นย่อมต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากเป็นปัจจัยการผลิต และประการถัดมาคืออินเดียกับไทยนั้นมีคุณลักษณะบางประการร่วมกัน คือ 1. พื้นฐานด้านอาชีพของทั้งสองประเทศเป็นประเทศเกษตรกรรมเหมือนกัน และ 2. คือมีแบบแผนจารีต คตินิยม และความเชื่อซึ่งถูกผนวกอยู่ในวิถีการผลิตใกล้เคียงกัน เช่น ในอินเดียนับถือวัวว่าเป็นพาหนะของเทพเจ้า และให้ความดูแลเอาใจใส่เหมือนทรัพย์สินมีค่าของครอบครัว ขณะที่เกษตรกรไทยอย่างชาวนาก็มีคติความเชื่อที่ยึดโยงอยู่กับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ คือการให้ความเคารพนับถือธรรมชาติเสมือนญาติผู้ใหญ่ เช่น การทำขวัญข้าวเพื่อบูชาพระแม่โพสพ การลอยกระทงเพื่อขอขมาพระแม่คงคา เป็นต้น และเหตุผลประการสุดท้ายคือ ปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ทางการเกษตรที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีความใกล้เคียงกับอินเดียมาก ทั้งในแง่ของวิธีการและรูปแบบ

ด้วยแรงจูงใจทั้งสามประการที่กล่าวมาทำให้ผู้วิจารณ์มีความสนใจที่จะวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ โดยผู้วิจารณ์เห็นว่ามียางประเด็นที่เป็นปัญหาใหญ่ซึ่งเกษตรกรอินเดียและไทยต่างก็ประสบเสมอเหมือนกัน ดังนี้

1. การแทรกแซงของบริษัทข้ามชาติหรือบริษัทขนาดใหญ่ กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในซีกโลกตะวันตกได้เดินทางมายังซีกโลกตะวันออกพร้อมกับเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์อย่างเช่นการเปิดเสรีทางการค้าและการตั้งกำแพงภาษี ซึ่งหมายรวมถึงเปิดเสรีทางการลงทุนด้วย นั่นหมายความว่าบริษัทข้ามชาติสามารถเข้าไปควบคุมหรือแทรกแซงปัจจัยการผลิตทั้งหลายของเกษตรกรได้ อย่างเช่น ที่ดิน เมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย เคมีภัณฑ์กำจัดศัตรูพืช เทคโนโลยีการเก็บเกี่ยว รวมทั้งยังแทรกแซงกลไกตลาดของราคาพืชผลได้อีกด้วย วิธีการที่บริษัทข้ามชาติหรือบริษัทขนาดใหญ่ใช้ก็คือ มาตรการทางกฎหมายสมัยใหม่ที่เราเรียกว่า “สิทธิบัตร” ซึ่งสร้างความชอบธรรมและความสมเหตุสมผลให้แก่บริษัทเหล่านั้น ในการผูกขาดการเมล็ดพันธุ์พืชและสายพันธุ์สัตว์แก่เกษตรกร อีกทั้งยังทำให้เกษตรกรที่ไม่สวามิภักดิ์ด้วยกลายเป็นจำเลยทางกฎหมายจากข้อหาละเมิดสิทธิบัตรได้อีกด้วย ซึ่งมาตรการดังกล่าวจะบีบบังคับให้เกษตรกรรายย่อยที่ไม่มีพลังทางเศรษฐกิจค่อยๆล้มหายตายจากไปในที่สุด หรือถึงที่สุดก็ต้องยอมสวามิภักดิ์แก่บริษัทข้ามชาติเหล่านั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปรากฏการณ์การแทรกแซงของบริษัทข้ามชาติในอินเดียที่เห็นชัดเจนก็คือ การแพร่กระจายของเมล็ดถั่วเหลืองจีเอ็มโอสายพันธุ์ “ราวด์อัป ริดดี” ของมอนซานโตในอินเดีย

สำหรับในประเทศไทยเองก็เกิดปรากฏการณ์คล้ายๆ กัน จะต่างกันก็ตรงที่เราถูกแทรกแซงจากบริษัทยักษ์ใหญ่สัญชาติเดียวกันเสียมากกว่า ซึ่งมาในรูปของ “การยึดครองทรัพยากรพันธุ์กรรม” ซึ่งพัฒนาการของการใช้เมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ในอดีตนั้น เมล็ดพันธุ์และพันธุ์สัตว์ถูกอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากชุมชน โดยการผ่านกฎสองประการคือ หนึ่งพันธุ์กรรมทั้งหลายนั้นสามารถเก็บไปปลูกต่อได้ในฤดูกาลผลิตหน้า และสองพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์นั้นถูกแจกจ่ายและเปลี่ยนระหว่างครอบครัวและชุมชนต่างๆ โดยกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นในสังคมเกษตรกรรม แต่ในช่วงสงครามเย็นการพัฒนาพันธุ์พืชถูกขึ้นและครอบงำโดยสถาบันวิจัยการเกษตรระหว่างประเทศภายใต้การสนับสนุนของธนาคารโลก เกษตรกรและชุมชนต่างๆค่อยๆลดบทบาทการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์โดยตนเองมาเป็นการพึ่งพาสถาบันวิจัยสาธารณะ และเมื่อสถาบันเหล่านี้โรยราลงเพราะทิศทางใหญ่ของโลกคือการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนให้มาทำหน้าที่แทน บริษัทขนาดใหญ่ได้เข้ามาครอบครองพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ของโลก ปัจจุบัน บริษัทยักษ์ใหญ่ของโลก 6 บริษัทครอบครองตลาดเมล็ดพันธุ์ของโลกถึง 74% การเปลี่ยนแปลงเมล็ดพันธุ์เป็นไปเพราะแรงจูงใจว่า เมล็ดพันธุ์สมัยใหม่สามารถเพิ่มผลผลิตได้ตั้งแต่ 15-30% แต่ต้องแลกกับเมล็ดพันธุ์ราคาแพง และการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ เพิ่มขึ้น และเมื่ออยู่ในระบบตลาดที่บริษัทครอบงำตลาด หรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่สามารถเก็บพันธุ์ไปปลูกต่อได้ (เช่น hybrid seed) หรือใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ เพื่อให้ได้สิทธิผูกขาด ต้นทุนของการผลิตพืชจะมีสัดส่วนของต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์สูงถึงประมาณ 35% ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด ขณะนี้ตลาดเมล็ดพันธุ์ในประเทศไทย โดยเฉพาะพืชไร่เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ทานตะวัน รวมถึงพันธุ์ผักทั้งหลายล้วนแล้วแต่อยู่ในมือของบริษัทข้ามชาติและบริษัท

ยักษ์ใหญ่การเกษตรและอาหารของไทยแล้วแทบทั้งหมด (Biothai, 2011) ซึ่งในที่สุดแล้วพัฒนาการดังกล่าวข้างต้นได้ก่อให้เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เรียกว่า “ขบวนการความมั่นคงทางอาหาร” ซึ่งดำเนินการอย่างแข็งขันเพื่อต่อสู้ กัดดัน และเรียกร้องความเป็นธรรมทางอาหารให้แก่เกษตรกรและผู้บริโภคอยู่ในปัจจุบัน

2. การกลายเป็นเกษตรกรพันธสัญญา ภายใต้บรรยากาศของการเปลี่ยนผ่านจากการเกษตรกรรมแบบยังชีพสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ และกลายเป็นอุตสาหกรรมเกษตรในที่สุด ในยุคสมัยที่บริษัทข้ามชาติได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตทั้งหลายไว้ในมือได้สำเร็จ เกษตรกรรายย่อยที่ไม่อำนาจต่อรอง อีกทั้งไม่มีปัจจัยการผลิตมากนักก็จะไม่มีทางรอดอื่นเลยนอกจากการกลายเป็นเกษตรกรพันธสัญญา บริษัทธุรกิจการเกษตรได้ร่วมมือกับภาครัฐสร้างข้อมูล โฆษณาประชาสัมพันธ์ บทบาทของตนในการหยิบยื่นสิ่งๆ ที่เรียกว่า “ระบบเกษตรพันธสัญญา” หรือ “Contract Farming” ให้เกษตรกรทั้งหลายเพื่อสร้างหลักประกันที่มั่นคงว่า เมื่อเกษตรกรเข้าร่วมดำเนินธุรกิจกับทางบริษัทแล้วจะมีการนำปัจจัยการผลิตมาให้ รวมถึงมีการรับซื้อผลผลิตคืนเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการผลิต โดยข้อตกลงที่เกิดขึ้นอยู่ในรูปแบบสัญญา “ลายลักษณ์อักษร” และ “สัญญาใจ” ไม่มีลายลักษณ์อักษร (Thassanakulpan, 2012) สำหรับในอินเดียเกษตรกรถูกบีบบังคับให้กลายเป็นเกษตรกรพันธสัญญาผ่านการซื้อขายเมล็ดพันธุ์เอ็มโอที่เป็นหมัน ซึ่งไม่สามารถเก็บไว้ขยายพันธุ์ในรุ่นต่อไปได้ ทำให้เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากบริษัทข้ามชาติเรื่อยไปไม่มีวันสิ้นสุด จนเงินทุนสำหรับการผลิตร่อยหรอและไม่สามารถยืนบนลำแข้งตัวเองได้ในที่สุด สำหรับประเทศไทยเองก็ไม่ต่างกัน ระบบเกษตรพันธสัญญาหรือ Contract Farming กำลังเป็นระบบการผลิตของภาคการเกษตรที่เติบโตอย่างรวดเร็ว อันเนื่องจากกระแสโลกแล้วลามเข้ามาสู่ประเทศไทย โดยถูกมองว่าเป็นระบบที่ช่วยลดความเสี่ยงทั้งแก่ตัวเกษตรกรและธุรกิจเอกชน สามารถควบคุมปริมาณและคุณภาพผลผลิตให้ได้มาตรฐาน ที่สำคัญคือช่วยให้เกษตรกรลืมตาอ้าปากได้ แต่ความจริงที่เกิดขึ้นก็คือระบบเกษตรพันธสัญญาก่อให้เกิดสภาพที่ราคาอาหารแพง ผลผลิตทางการเกษตรกลับมีราคาถูก ตัวเกษตรกรจะหลุดเข้าสู่วงจรหนี้สินที่ไม่มีวันหมดและพอกพูนขึ้นเรื่อยๆ และในบางกรณีมักเกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่รัฐ หรือบางกรณีเจ้าหน้าที่ของบริษัทใช้กฎหมายและภาครัฐเป็นเครื่องมือคุกคามเกษตรกร ซึ่งมีกรณีเกิดขึ้นแล้ว บริษัทยังใช้อำนาจและอิทธิพลทั้งที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อครอบงำธุรกิจการเกษตร มีทั้งรูปแบบการครอบงำแบบเป็นทางการผ่านนโยบาย และการครอบงำแบบไม่เป็นทางการ (Suppawattanakul, 2012)

3. ปรากฏการณ์เกษตรเชิงเดี่ยว เป็นปรากฏการณ์ที่นับว่าเป็นคุณลักษณะเฉพาะของระบบอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของบริษัข้ามชาติในอินเดีย มีการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ที่ดินที่มีอยู่ทั้งหมดปลูกพืชเศรษฐกิจเพียงชนิดเดียว เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ฝ้าย เป็นต้น โดยใช้ตัวเลขผลกำไรมาหลอกล่อเกษตรกรให้คล้อยตาม สร้างความหวังแก่เกษตรกรว่าจะร่ำรวยขึ้นเมื่อหันมาทำเกษตรเชิงเดี่ยว สภาพการณ์ดังกล่าวก็คล้ายคลึงกับประเทศไทยเช่นกัน

ที่เกษตรกรหันมาทำเกษตรเชิงเดี่ยวกันมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น ไร่สับปะรด ไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง สวนยางพารา เป็นต้น จากเดิมที่เคยปลูกพืชมากกว่าหนึ่งชนิดในพื้นที่เดียวกัน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือเม็ดเงินจำนวนมากก็จะไปตกอยู่กับบรรษัทเกษตรรายใหญ่ผู้ผลิตพันธุ์พืช และปุ๋ยเคมีแทบทั้งสิ้น และในระยะยาวแล้วการทำเกษตรเชิงเดี่ยวก็ไม่ได้สร้างผลตอบแทนเป็นกอบเป็นกำอย่างค่าโฆษณาชวนเชื่อเลย ซ้ำร้ายไปกว่านั้นการเกษตรเชิงเดี่ยวยังสร้างภัยร้ายที่มองไม่เห็นอีกด้วย คือเป็นตัวการที่เร่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินมากกว่าการเกษตรแบบดั้งเดิม คุณภาพของดินที่แย่ลงและแมลงศัตรูพืชที่มากขึ้นในปัจจุบัน ทำให้เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืชมากขึ้นเพื่อรักษาระดับผลผลิต แต่ยิ่งใช้มากสภาพดินก็แย่ลง แมลงศัตรูพืชก็ดื้อยา นำไปสู่การใช้ที่มากขึ้นไม่รู้จบ สภาพเช่นนี้แม้จะไม่ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง แต่ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของเกษตรกรเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง (Institute for Population and Social Research, 2012)

4. การปฏิวัติสีน้ำเงิน หรือการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ เป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกับการเข้ามาของระบบอุตสาหกรรมเกษตร เริ่มต้นขึ้นในอินเดียช่วงทศวรรษที่ 1980 เพื่อสนองความต้องการบริโภคอาหารทะเลอย่างกุ้งและปลาของผู้บริโภคจากซีกโลกตะวันตก ทันทีที่กระแสการทำนากุ้งได้รับความสนใจจากเกษตรกร ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ พื้นที่ป่าชายเลนในอินเดียถูกทำลายไปมากกว่า 102,000 เฮกตาร์ ภายในระยะเวลาเพียง 5 ปี เฉกเช่นเดียวกับประเทศไทยที่ป่าชายเลนสูญหายไปถึง 203,765 เฮกตาร์ ในระยะเวลา 30 ปี (Shiva, 2009)

ผลพวงจากการปฏิวัติสีน้ำเงินได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรป่าชายเลนอย่างรุนแรง ประการแรกส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนหายไปจำนวนมาก เนื่องมาจากการบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนเพื่อทำนากุ้ง ประการที่สองการทำนากุ้งยังสร้างปัญหาต่อคุณภาพน้ำอีกด้วย ทั้งการแพร่กระจายของน้ำเค็ม ปัญหาน้ำเน่าเสีย และปัญหาการขาดแคลนน้ำจืด หากพิจารณาอย่างถี่ยวนแล้ว การปฏิวัติสีน้ำเงินก็ไม่ต่างไปจากการตกเป็นอาณานิคมครั้งที่สองของชาติตะวันตกที่ประเทศอาณานิคมต้องผลิตอาหารคุณภาพดีส่งไปให้ประเทศเจ้าอาณานิคม โดยนำความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติมูลค่ามหาศาลไปแลกกับรายได้จากการส่งออกเพียงเล็กน้อย

5. พันธุวิศวกรรมและพืช GMOs นับว่าเป็นผลผลิตของระบบอุตสาหกรรมเกษตรโดยตรง และกลายเป็นประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากยังมีความคลุมเครือและข้อกังขาในเรื่องของความปลอดภัยต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม บรรษัทข้ามชาติเป็นหัวหอกหลักในการสนับสนุนให้เกษตรกรยอมรับพืช GMOs ในขณะที่องค์กรสิ่งแวดล้อมเอกชนอย่างกรีนพีซก็พยายามต่อต้านอย่างสุดแรงเช่นกัน ซึ่งในปัจจุบันบริษัทเมล็ดพันธุ์และสารเคมีการเกษตรยักษ์ใหญ่ของโลก 5 แห่ง คือ มอนซานโต้ ไนวาติส อะเวนติส เอสต้า-เซนก้า พยายามอย่างยิ่งที่จะค้ากำไรและผูกขาดพันธุ์พืชจีเอ็มโอโดยการผลักดันให้มีการยอมรับสิทธิบัตรพันธุ์พืชจีเอ็มโอของบริษัทตนตามข้อตกลงทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนั้นบริษัทค้าเมล็ดพันธุ์เหล่านี้ยัง

พยายามที่จะใส่สารพันธุกรรมควบคุมการออกของเมล็ดในพีซีเอ็มโอ เพื่อให้พีซีเอ็มโอไม่สามารถขยายพันธุ์ต่อไปได้ ซึ่งสถานการณ์พีซีเอ็มโอในอินเดียกับไทยก็ได้ต่างกันมากนัก เพียงแต่ในอินเดียมีมากกว่าเพราะบริษัทข้ามชาติมีพลังอำนาจมากพอที่จะบีบให้รัฐออกนโยบายให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเองได้มากกว่าไทย

6. ขบวนการความมั่นคงทางอาหาร (หรือประชาธิปไตยด้านอาหาร) เป็นขบวนการภาคประชาชนเกิดขึ้นมาภายหลังการเข้าครอบงำระบบเกษตรกรรมของเหล่าบริษัทข้ามชาติ เพื่อต่อสู้กับระบบเผด็จการด้านอาหาร ที่ได้เข้าครอบงำและยึดครองความมั่นคงทางอาหารไว้ได้แทบจะทั่วทั้งโลก โดยในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก (โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา) กำลังตื่นตัวและตื่นกลัวสำหรับประเด็นนี้ ส่งผลให้ขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องความมั่นคงทางอาหารพลอยเติบโตตามไปด้วย โดยในประเทศอินเดียเองมีกลุ่มองค์กรที่ขับเคลื่อนแนวคิดนี้อย่างแข็งขันหลายองค์กรด้วยกัน เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ

สำหรับในประเทศไทยเองก็มีหลายกลุ่ม/องค์กรที่ทำหน้าที่อย่างจริงจังในการตอบโต้กับระบบเผด็จการด้านอาหาร โดยชูวาทกรรมแนวทางเกษตรกรรมธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืน เกษตรอินทรีย์ ขึ้นมาเพื่อสร้างความตื่นรู้ของเกษตรกรถึงมหันตภัยของบริษัทข้ามชาติและบริษัทยักษ์ใหญ่สัญชาติไทย โดยหวังให้เกษตรกรไทยสามารถพึ่งพาตัวเองได้อย่างยั่งยืน มากกว่าที่จะต้องกลายเป็นเกษตรกรพันธสัญญาหรือเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นๆ แทน

โดยสรุปแล้ว ผู้วิจารณ์เห็นว่าหนังสือเล่มนี้เป็นแรงบันดาลใจที่ดีสำหรับการได้ทบทวนและถูกคิดถึงเรื่องความมั่นคงทางอาหาร ปากท้องของคนในสังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว “เรา” ก็ยังต้องช่วยกันคิดกันต่อไปว่าหนทางที่ดีที่สุดสำหรับการผลิตและบริโภคอาหารอย่างยั่งยืนได้โดยไม่ต้องแลกกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรดำเนินไปเช่นไร

เอกสารอ้างอิง

- Biothai. (2012). *Role of Corporate agriculture and food with rural and social changing*. Retrieved June 5, 2012. from <http://www.biothai.netnode/10889> Institute for Population and Social Research. (2012). *Thai Healthy 2012 Food security; money is Illusion food is really* [In Thai]. Nakhonpathom: Amarin Printing and Pubhising.
- Shiva, V. (2008). *Stolen harvest : the hijacking of the global food supply* (2 nd Ed.) Bangkok: Planprinting.
- Suppawattanakul, K. (2012) *Thai Food in Crisis (4)farmer crowded “state-law-capitalist” displaced Unable* [In Thai]. Retrieved June 5, 2012. from <http://www.food-resources.org/news/31/05/12/16015>

Thassanakulpan, T. (2012) *Loop killing farmer Silence Tragedy of Agricultural Testament* [In Thai]. Retrieved June 5, 2012. from <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9550000081820>